

**Kliimaministri määruse
„Villtulika püsielupaikade kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri” eelnõu
SELETUSKIRI**

1. Sissejuhatus

Looduskaitseseaduse (edaspidi ka *LKS*) § 10 lõike 2 alusel on kliimaministril õigus võtta ala püsielupaigana kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Eelnõukohase määrusega moodustatakse väljaspool kaitstavaid alasid asuva I kaitsekategooriasse kuuluva taimeliigi villtulikas (*Ranunculus lanuginosus*) ja tema kasvukohtade kaitseks neli püsielupaika, mis asuvad Ida-Viru maakonnas. Püsielupaikadesse arvatud alad ei ole varem kaitse all olnud.

Narva-Jõesuu linnas võetakse kaitse alla järgmised villtulika püsielupaigad: Mustanina püsielupaik Mustanina külas ja Auvere püsielupaik Auvere külas. Alutaguse vallas võetakse kaitse alla Väike-Pungerja püsielupaik Väike-Pungerja külas ning Toila ja Jõhvi vallas Uikala püsielupaik Uikala ja Kotinuka külas.

2015. aastal tegi Keskkonnaamet Keskkonnaministeeriumile (praegu Kliimaministeerium) ettepaneku¹ püsielupaikade moodustamiseks villtulika Mustanina, Auvere ja Väike-Pungerja kasvukoha kaitseks. Samal aastal saatis Keskkonnaministeerium Keskkonnaametile ettepaneku materjalid menetlusse võtmiseks ning palus korraldada ettepanekus nimetatud loodusobjekti kaitse alla võtmise põhjendatuse ja kavandatud piirangute otstarbekuse ekspertiisi koostamine. Keskkonnaagentuur kandis 2015. aastal kavandatud püsielupaikade piirid EELIS-e projekteeritavate alade kihile. Keskkonnaamet teavitas Mäetaguse ja Vaivara vallavalitsust püsielupaikade moodustamise ettepanekust ja LKS § 8 lõikest 6 tulenevast haldusakti peatamise kaalumise kohustusest.

Keskkonnaameti tellimusel tegi täiendava villtulika inventuuri 2021. aastal Tartu Ülikooli ekspert Rein Kalamees („Villtulika inventuur valitud leiukohtades koos kaitsekorralduslike soovitude andmisega”², edaspidi *2021. aasta inventuur*). 2021. aasta inventuuri käigus külastati üheksat kasvukohta ja anti neile seisundihinnang. Peale selle käsitles 2021. aasta inventuuri aruanne planeeritud püsielupaikade kaitse alla võtmise otstarbekust ning tegi ettepaneku kanda arhiivi üks villtulika kasvukoht. 2021. aasta inventuuri aruandes leiti, et Auvere, Mustanina ja Väike-Pungerja püsielupaiga moodustamine villtulika kaitseks on õigustatud ning need tuleb moodustada vähemalt 2015. aasta ettepanekuga samades piirides. Lisaks leiti, et Uikala kasvukohtade kaitseks on vajalik püsielupaiga moodustamine või nende liitmine naabruses paikneva Ontika maastikukaitsealaga.

Keskkonnaameti liigikaitse büroo peaspetsialist Riina Noormägi koostas ettepaneku ja ekspertiisi villtulika püsielupaikade kaitse alla võtmiseks, mis tugines muu hulgas Tartu Ülikooli eksperdi Rein Kalamehe tehtud 2021. aasta inventuurile. Ettepaneku esitamise on heaks kiitnud liikide kaitse ja võõrliikide ohjamise planeerimise komisjon³ 29. juuni 2022. a koosoleku⁴ otsuse alusel. Keskkonnaamet esitas ettepaneku villtulika püsielupaikade kaitse alla võtmise menetluse algatamiseks Keskkonnaministeeriumile⁵ ning minister algatas⁶ määruse

¹ Keskkonnaameti 05.02.2015 kiri nr 15-2/15/2800-1.

² 2021. aasta inventuuri aruanne kättesaadav KeA-st.

³ Moodustatud Keskkonnaameti peadirektori 19. jaanuari 2017. a käskkirjaga nr 1-1/17/64.

⁴ Protokoll registreeritud Keskkonnaameti dokumendihaldussüsteemis 01.07.2022 nr 1-10/22/35 all.

⁵ Keskkonnaameti 12.07.2022 kiri nr 7-4/22/13725.

⁶ Keskkonnaministeeriumi 31.08.2022 kiri nr 1-2/22/295.

„Villtulika püsielupaikade kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri” menetluse nelja püsielupaiga kaitse alla võtmiseks LKS § 10 lõike 2 tähenduses ja kaitse-eeskirja kehtestamiseks. Liikide kaitse ja võõrliikide ohjamise planeerimise komisjoni 3. jaanuari 2023. a koosoleku otsuse⁷ alusel laiendati Uikala püsielupaiga ulatust villtulika uute kasvukohtade leidmise tõttu ligikaudu 35 ha võrra riigimaal.

Kliimaministri määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti looduskaitse osakonna liigikaitse büroo liigikaitse peaspetsialist Riina Noormägi (tel 5694 4282, e-post riina.noormagi@keskkonnaamet.ee), eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti looduskaitse osakonna liigikaitse büroo juhataja Marju Erit (tel 5649 6373, e-post marju.erit@keskkonnaamet.ee). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti õigusosakonna jurist Moonika Järvela (tel 53654532, e-post moonika.jarvela@keskkonnaamet.ee), keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee) ja kaardid on kontrollinud Keskkonnaagentuuri eluslooduse osakonna peaspetsialist Marika Arro (tel 673 6636, e-post marika.arro@envir.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse-eesmärkidele vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Vastavalt LKS §-le 7 on loodusobjekti kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline, esteetiline väärtus või rahvusvahelistest lepingutest tulenev kohustus. Villtulika kasvukohtade püsielupaikadena kaitse alla võtmise eelduseks on villtulika kaitsekategooria, ohustatus ja piiratud levila (haruldus).

Villtulikas kuulub I kategooria kaitsealuste liikide hulka ning vastavalt LKS § 48 lõikele 1 tagatakse I kaitsekategooria liikide kõikide teadaolevate elupaikade kaitse kaitsealade või hoiualade moodustamise või püsielupaikade kindlaksmääramisega. Eesti ohustatud liikide punases nimestikus kuulub liik 2017. aasta hinnangu⁸ alusel kategooriasse „ohualdis” (VU - *vulnerable*).

Eesti looduse infosüsteemi (edaspidi *EELIS*) andmetel (seisuga 03.01.2023) on villtulikal Eestis 17 kasvukohta kogupindalaga 435 ha ja liigi arvukus ligikaudu 14 500 isendit. Viimastel aastatel on kasvukohtade ja seetõttu ka isendite arv suurenenud, leitud on uusi kasvukohti (KLO9347120 ja KLO9347121).

Liigi kasvukohad asuvad Eesti kirdeosas (Lääne- ja Ida-Virumaal).

Liigi kasvukohad paiknevad eakates, varjulistes ja niisketes salu-, sooviku- ja laanemetsades, kus teda ohustab peamiselt metsamajanduslik tegevus, niiskustingimuste muutmine (kuivendamine), külastustegevus ja ehitustegevus (sh taristu hooldus, rekonstrueerimine ja rajamine). Jalasto villtulika kasvukoht hävis tervenisti ja Mustanina kasvukoht osaliselt just kasvukohas või selle vahetus läheduses teadmatusest tehtud raiete tõttu. Metsaraie põhjustab kasvukohtade hävimist ja kasvutingimuste kvaliteedi olulist halvenemist. Enamasti muutub pärast raiet ka puistu koosseis, sest liigirikka lehtpuupuistu asemele istutatakse sageli hoopis kuusikud ning loomulikule arengule jäetavates kooslustes areneb enamasti tihe lehtpuuvõsa.

⁷ Protokoll registreeritud Keskkonnaameti dokumendihaldussüsteemis 09.01.2023 nr 1-10/23/1 all.

⁸ Eesti liikide punane nimestik. Liikide ohustatuse hindamised. Eesti looduse infosüsteem (EELIS). Keskkonnaagentuur.

Tihedad noored metsad ja kultuurpuistud ei ole sama soodsad elupaigad kui vanad loodusmetsad. Kuivendamise tagajärjel muutub kasvukoht liigile ebasobivamaks: muutub puu-, põõsa- ja rohurinde liigiline koosseis ja struktuur, väheneb häilulisus, suureneb konkurentne surve. Küllastustegevusega võib kaasned aimeste vigastamine ja kasvukohtade kahjustamine, viljumine võib olla pärsitud ning üksikud taimed ja populatsiooniosad võivad hävida. Lisaks võivad küllastustegevusega kaasned prügistamine ja prahistamine, mis võivad halvendada villtulika seisundit kasvukohal. Ehitiste rekonstrueerimine, laiendamine või uute rajamine võib ohustada liigi kasvukohti, kui sellega kaasneb täiendav raie villtulika kasvualal olevates metsades. Ohuteguriks võib osutuda ka olemasolevate teede rekonstrueerimine ja laiendamine ning uute teede rajamine, sh metsateede hooldusklassile vastavaks muutmise, piirdekraavide korrastamine ja rajamine.

LKS § 3 lõike 2 mõistes on liik soodsas seisundis, kui tema looduslik levila ja arvukus ei vähene, liik säilib koosluse elujõulise koostisosana ka kaugemas tulevikus ning tema säilimise tagamiseks on olemas piisavalt suur elupaik. Arvestades villtulika kaitsekategooriat, ohustatust ja piiratud levilat (haruldust), on täidetud LKS § 7 kohased liigi täiendavate kasvukohtade kaitse alla võtmise eeldused.

Villtulika püsielupaikade moodustamisega tagatakse ühtlasi kaitse järgmiste liikide kasvukohtadele: III kaitsekategooriasse kuuluvad laialehine neiuvaip (*Epipactis helleborine*), harilik ungrukold (*Huperzia selago*), sulgjas õhik (*Neckera pennata*), pruunikas pesajuur (*Neottia nidus-avis*), karulauk (*Allium ursinum*) ja suur käopõll (*Listera ovata*).

Kaitsekorra väljatöötamisel on lähtutud kaitse-eesmärgiks nimetatud villtulika ökoloogilistest nõudlustest. Seeläbi tagatakse kaitse kõikidele liikidele, kelle elupaigaeelistused sarnanevad eesmärgiks nimetatud villtulika omadega. Teisi kaitsealuseid liike ei ole kaitse-eesmärgidena nimetatud, kuid nende puhul on arvestatud, et püsielupaiga kaitsekord tagab sihtkaitsevõõndis ka nende liikide kaitse. Kaitse-eeskirjas sätestatud kaalutusõiguse teostamisel saavutatakse eespool nimetatud liikide puhul kaitse-eesmärk (LKS § 14 lõige 2) LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse kaudu. Teiste sõnadega tuleb nende liikide puhul püsielupaiga valitseja nõusolekul lubatud tegevusteks ja püsielupaiga valitseja nõusolekuta keelatud tegevusteks nõusolekut andes arvestada, et kavandatud tegevus ei oleks vastuolus LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse põhimõtetega.

2.2. Loodusobjekti kaitse alla võtmise otstarbekus

Villtulikas kuulub Vabariigi Valitsuse 20. mai 2004. a määruse nr 195 „I ja II kaitsekategooriana kaitse alla võetavate liikide loetelu” § 1 lõike 2 punkt 19 kohaselt I kaitsekategooria taimeliikide hulka. I kaitsekategooriasse arvatakse liigid, mis on Eestis haruldased, asuvad väga piiratud alal, vähestes elupaikades, isoleeritult või väga hajusate asurkondadena, ja/või liigid, mis on hävimisohus, mille arvukus on inimtegevuse mõjul vähenenud, elupaigad ja kasvukohad rikutud kriitilise piirini ja väljasuremine Eesti looduses on ohutegurite toime jätkumisel väga tõenäoline (LKS § 46 lõige 1).

LKS § 48 lõike 1 kohaselt tagatakse I kaitsekategooria liikide kõikide teadaolevate elupaikade või kasvukohtade kaitse kaitsealade või hoiualade moodustamise või püsielupaikade kindlaksmääramisega. Vastavalt LKS § 3 lõikele 2 loetakse liigi seisund soodsaks, kui selle asurkonna arvukus näitab, et liik säilib kaugemas tulevikus looduslike elupaikade või kasvukohtade elujõulise koostisosana, kui liigi looduslik levila ei kahane ning liigi asurkondade

pikaajaliseks säilimiseks on praegu ja tõenäoliselt ka edaspidi olemas piisavalt suur elupaik. Kuni pindalalise kaitstava loodusobjekti moodustamiseni on LKS § 55 lõike 7 alusel tagatud isendite kaitse (st keelatud villtulika taimede kahjustamine, korjamine ja hävitamine), kuid see ei ole pikaajalise ja tulemusliku kaitse (liigi soodsa seisundi) tagamiseks piisav.

Püsielupaikade kaitse-eesmärgiks olev villtulikas on kaitsealune soontaimeliik, mida leidub Eestis vaid kirdeosas (Lääne- ja Ida-Virumaal). Eesti ohustatud liikide punases nimestikus kuulub liik 2017. aasta hinnangu⁹ alusel kategooriasse „ohualdis” (VU - *vulnerable*).

EELIS-e andmetel on 03.01.2023 seisuga 17 kasvukohakirjet, mis jagunevad seitsme kasvukoha ehk lokaalpopulatsiooni (ühes piirkonnas kasvavad villtulika isendid) vahel: Uikala (KLO9321930; KLO9308912; KLO9326865; KLO9347121; KLO9347120), Auvere (KLO9308911; KLO9322357), Väike-Pungerja (KLO9336144) ja Mustanina (KLO9303692) Ida-Virumaal ning Lasila (KLO9340210; KLO9326215; KLO9326314), Alekvere (KLO9343767) ja Võlumäe (KLO9340089; KLO9326206; KLO9326296; KLO9326207) Lääne-Virumaal.

Villtulika kõikide teadaolevate kasvukohtade kaitse nõue ei ole seni olnud täidetud. Üheksa EELIS-es registreeritud villtulika kasvukohta asuvad tervenisti või peaaegu tervenisti kaitstaval alal (Uikala (KLO9308912), Võlumäe (KLO9326206, KLO9326296, KLO9340089, KLO9326207), Lasila (KLO9326215, KLO9326314, KLO9340210), Alekvere (KLO9343767)), kus väljaspool olemasolevat kaitstavat ala asuvad kasvukohad tuleb arvata olemasoleva kaitstava ala koosseisu. Kuus kasvukohta asub kavandataval kaitstaval villtulika püsielupaiga alal (Auvere (KLO9322357, KLO9308911), Mustanina (KLO9303692), Väike-Pungerja (KLO9336144), Uikala (KLO9326865, KLO9321930)) ning kaks (Uikala (KLO9347121, KLO9347120)) asub väljaspool kaitstavat ala, mis on samuti vastavalt liikide kaitse ja võõrliikide ohjamise planeerimise komisjoni 03.01.2023 koosolekul otsustatule kavas võtta kaitse alla villtulika püsielupaikadena. Villtulika kasvukohtade asumine väljaspool kaitstavat ala on vastuolus kehtiva seadusega ning nende kaitset tuleb seetõttu hinnata ebapiisavaks. Kõik villtulika jätkusuutlikud kasvukohad tuleb arvata tervenisti mõne kaitstava ala koosseisu, laiendades selleks olemasolevaid kaitstavaid alasid või moodustades vajaduse korral uued püsielupaigad.

Kasvukohti, mis on juhuslikud või hääbuvad ja mille taastamine on peaaegu võimatu, pole otstarbekas range kaitse alla võtta, sest eeldatavasti liik sealt lähitulevikus kaob. Selline kasvukoht võib olla Alekvere KLO9343767 (leitud 2021. aastal), mis on liigi kasvuks ebatüüpiline, sest taimed kasvavad oluliselt märjemas metsas kui muudes Eesti kasvukohtades. Alekvere kasvukoht jääb tervikuna Saara metsise püsielupaiga piiranguvööndisse ja selle jätkusuutlikkust tuleb lähiaastatel jälgida.

„Villtulika (*Ranunculus lanuginosus* L.) kaitse tegevuskava”¹⁰ (edaspidi ka *tegevuskava*) ja 2021. aasta inventuuri alusel on soovitatud kaitse alla võtta samuti villtulika Mustanina (KLO9303692), Auvere (KLO9322357 ja KLO9308911), Väike-Pungerja (KLO9336144) ja Uikala (KLO9326865 ja KLO9321930) kasvukoht. Üheksa EELIS-es registreeritud villtulika kasvukohta asuvad tervenisti või peaaegu tervenisti kaitstaval alal. Nende kaitse tuleb tagada olemasolevate kaitstavate aladega ja nende laiendamisega.

⁹ Eesti liikide punane nimestik. Liikide ohustatuse hindamised. Eesti looduse infosüsteem (EELIS). Keskkonnaagentuur.

¹⁰ Kinnitatud Keskkonnaameti 24. augusti 2022. a korraldusega nr 1-3/22/420.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Kaitstava loodusobjekti tüübiks on valitud püsielupaik. Peamine väärtus püsielupaikades on villtulika kasvukohad, kus tuleb määrusega sätestada piirangud sellises ulatuses ja kaitsekorraga, mis tagab nimetatud liigi ja tema kasvukohtade soodsa seisundi. EELIS-e kohaselt ei ole planeeritavates püsielupaikades muid olulise tähtsusega loodusväärtusi, sh kaitsealuseid liike teistsuguste ökoloogiliste nõudlustega, sellises ulatuses, mis põhjendaksid muu kaitstava ala tüübi (nt looduskaitseala) valikut. Püsielupaiga tüübi valiku korral on võimalik kohaldada optimaalse suurusega alal just villtulika kaitseks kaitsekorda, kus rakendatakse liigi kaitse tagamiseks vajalikke piiranguid. Ühtlasi tagatakse kaitse mitmele III kaitsekategooria liigile, mis on villtulikaga sarnase ökoloogilise nõudlusega ja mida on nimetatud eespool.

2.4. Püsielupaikade välis- ja vööndite piirid

2.4.1. Püsielupaikade piiritlemise ja tsoneerimise üldpõhimõtted

Püsielupaiga piiritlemisel on lähtutud põhimõttest, et püsielupaiga piirid oleksid võimalikult lihtsad, looduses selgelt tuvastatavad ja üheselt mõistetavad. Püsielupaikade piiritlemisel on lähtutud põhimõttest, et sinna oleks hõlmatud kasvukohaks olev kooslus ja selle säilimiseks vajalik puhver. Puhver on eelkõige vajalik alal asuvate liigile sobivate niiskete metsakoosluste optimaalse veerežiimi tagamiseks.

Villtulika soodsa seisundi tagamine on seda lihtsam, mida enam on püsielupaika hõlmatud liigile sobilikku eakat või vana metsa ja mida kompaktsem see on. Vaatlused on näidanud, et villtulika populatsioonid võivad olla väga dünaamilised. Sobilikes valgus- ja konkurentsitingimustes kasvab koos sadu õitsvaid ja viljuvaid taimi, samas kui kõrval, hiljutise tormimurru tõttu võsastunud ja varjutatud alal ei kasva ega õitse ühtegi tulikat. Praktikas on villtulika kasvukohtade ümbrused raietega juba killustatud, mistõttu tuleb püsielupaiga koosseisu hõlmata ka nooremat metsa. Ajapikku muutuvad raietegevusest mõjutatud alad looduslähedasemateks ja killustunud metsamaastik terviklikumaks. Oluline on, et villtulika populatsioon saaks metsamaastikul takistusteta levida vastavalt sellele, kuidas tekivad ja hävivad liigile sobilikud kasvukohad.

Minimaalselt on villtulika populatsioonidünaamika toimimiseks kooskõlas tegevuskavas soovitatuga hõlmatud püsielupaika liigi kasvukohad (piiritletud pindobjektid) ja võimaluse korral ligikaudu 60 m raadiuses kasvukohapiirist liigile potentsiaalselt sobilik metsaala, lisaks kasvukoha läheduses ja püsielupaiga piiril asuvad kraavid, et reguleerida nende hoiutõid ja vähendada kuivendamise mõju. Auveres arvati püsielupaika vahetult piirnevad kraavid. Mustanina villtulika püsielupaiga piiritlemisel kaasati püsielupaika kuni 10 m kaugusel villtulika kasvukohast asuvad kraavid, kuna teisel pool kraave asuvad raiutud metsad, kus kasvavad noorendikud, mis ei ole liigile potentsiaalselt sobilikud kasvukohad. Eelnevat arvestades on korrigeeritud 2015. aastal tehtud ettepanekuga kavandatud püsielupaikade piire. Püsielupaigast on välja jäetud ehitised, veekogud, liinitrassid, põllumaad jm liigile sobimatud kõlvikud, mis on ajas suhteliselt muutumatud ega mõjuta liigi kasvukohta (nt valgus- või niiskustingimusi).

Lisaks eelnevale on püsielupaiga piiritlemisel arvestatud, et ala piirid peavad olema looduses selgelt tuvastatavad ja üheselt mõistetavad. Seetõttu on piiritlemisel kasutatud selgepiirilisi ja ajas vähe muutuvaid objekte (kraavide kaldad, teede servad, sihi servad, katastriüksuste piirid, liinikoridoride servad), kusjuures püsielupaiga välispiir kulgeb põhikaardile märgitud tee, kraavi või sihi telgjoonest 2 m kaugusel ning teed ja sihid on püsielupaikadest välja jäetud, püsielupaikade piiril olevad kraavid, sh teekraavid on arvatud püsielupaiga koosseisu, mis võimaldab reguleerida nende hoiutöid ja seeläbi säilitada liigile sobivat veerežiimi kasvukohas. Looduses tuvastatavate joonobjektide puudumisel on püsielupaiga piiritlemisel kasutatud geograafiliste koordinaatidega fikseeritud mõttelisi sirgjooni. Püsielupaiga piir on kantud kaardile, kasutades alusena 2023. aasta Eesti põhikaarti (mõõtkava 1 : 10 000) ja maakatastri 2022. aasta oktoobri andmeid.

Varem pole käsitletavat püsielupaigad kuulunud ühegi kaitstava ala koosseisu. Püsielupaikade kogupindala on 146,21 ha, sellest 134,53 ha on arvatud sihtkaitsevööndisse ja 11,68 ha piiranguvööndisse. Pindalaliselt moodustab villtulika püsielupaikade sihtkaitsevöönditest eraomand 1,52 ha ja riigiomand 133,01 ha. Piiranguvööndisse jäävast alast on 2,88 ha eraomandis ja 8,8 ha riigiomandis.

2.4.2. Püsielupaikade piiride kirjeldus ja tsoneering

2.4.2.1. Mustanina villtulika püsielupaik

Asub Ida-Viru maakonnas Narva-Jõesuu linnas Mustanina külas. Villtulika esmaleiud alalt (kasvukoht KLO9303692) pärinevad EELIS-e andmetel aastast 2002, kui loendati alal ligikaudu 50 isendit. Viimase kinnitatud kasvukoha vaatluse andmetel 2021. aastal loendati alal vaid kaheksa isendit. Püsielupaika ei ole piiritletud ca 60 m laiust puhvrit ümber kasvukoha püsielupaiga idaosas, kuna seal asub liinitrass, ja lõunaosas, kus piisab kraavide arvamisest püsielupaika, kuna teisel pool kraavi asuvad raiutud metsad, kus kasvavad kuni 20-aastased noorendikud, mis ei ole liigile potentsiaalselt sobivad kasvukohad.

Kavandatavas püsielupaigas on EELIS-e andmetel III kaitsekategooria liigi sulgja õhiku (*Neckera pennata*) ja pruunika pesajuure (*Neottia nidus-avis*) kasvukoht. Püsielupaiga moodustamisega tagatakse ühtlasi sulgja õhiku ja pruunika pesajuure kasvukoha kaitse. EELIS-e andmetel asuvad kavandatavas püsielupaigas peaaegu tervenisti järgmised vääriselupaigad: VEP nr. 103136 ja VEP nr. 103137.

Püsielupaik koosneb kahest lahustükist. Püsielupaiga välispiir ja ühtlasi sihtkaitsevööndi piir on piiritletud mööda katastriüksuste piiri, kraaviserva, kruuskattega tee serva, gaasi- ja liinitrassi serva (arvatud püsielupaigast välja 35 m kaitsevööndi ulatuses liini teljest), Uudismaa tee serva ning nendevahelisi mõttelisi sirgeid, mille käänupunktid on tee servas, liinitrassi servas, katastripiiril ja maastikus, kusjuures maastikus asub üks käänupunkt koordinaatidega 6 583 944,860 ja 713 800,315.

Püsielupaiga kogupindala on 10,14 ha, mis jääb kogu ulatuses sihtkaitsevööndisse. Püsielupaik asub 10,03 ha ulatuses riigimaal ja 0,11 ha ulatuses eramaal.

2.4.2.2. Auvere villtulika püsielupaik

Asub Ida-Viru maakonnas Narva-Jõesuu linnas Auvere külas. Auvere KLO9308911 kasvukoht registreeriti esimest korda 2003. aastal (loendati paarsada isendit) ja Auvere KLO9322357 kasvukoht 2010. aastal (loendati ligikaudu tuhat isendit). Viimase kinnitatud vaatluse andmetel loendati 2021. aastal Auvere KLO9308911 kasvukohas 37 isendit ja Auvere KLO9322357 kasvukohas 182 isendit. Auvere villtulika populatsioon on heas seisundis ja seetõttu võimeline hõlpsamalt looduslikku levilat laiendama. Seetõttu on kavandatud püsielupaika ka teadaolevate kasvukohtade vahelised raiesmikud ning potentsiaalselt sobivad kasvukohad ja nendevahelised raiesmikud püsielupaiga idaosas, mis on ajalooliselt villtulikale kasvukohta pakkunud ning sobivad uuesti villtulikale juba mõnekümne aasta pärast. Püsielupaika ei ole piiritletud ca 60 m laiust puhverala ümber kasvukoha püsielupaiga edela- ja loodeosas, kuna seal on ulatuslikud lageraielangid ja puuduvad kraavid (loodeosas ligikaudu 90 m ulatuses kasvukoha piirist) ning ka ajalooliselt pole seal villtulikat leitud.

Püsielupaigas on EELIS-e andmetel III kaitsekategooria taimeliikide laialehise neiuvaiba (*Epipactis helleborine*), sulgja õhiku (*Neckera pennata*) ja pruunika pesajuure (*Neottia nidus-avis*) kasvukohad. Püsielupaiga moodustamisega tagatakse ühtlasi nende liikide kasvukohtade kaitse.

Püsielupaiga välispiir ja ühtlasi sihtkaitsevööndi piir on piiritletud mööda katastripiire, kraavide serva, kruuskattega tee serva ning nendevahelisi mõttelisi sirgeid, kusjuures käänupunktid asuvad kraavi servas, tee servas ja katastripiiril.

Püsielupaiga kogupindala on 70,46 ha, mis jääb tervikuna riigimaale ja sihtkaitsevööndisse.

2.4.2.3. Väike-Pungerja villtulika püsielupaik

Asub Ida-Viru maakonnas Alutaguse vallas Väike-Pungerja külas. Villtulika esmaleiud alalt pärinevad EELIS-e andmetel aastast 2014, kui loendati alal 675 isendit (KLO9336144). Viimase kinnitatud kasvukoha vaatluse andmetel 2021. aastal loendati alal 252 isendit. Püsielupaika ei ole piiritletud ca 60 m laiust puhverala ümber kasvukoha püsielupaiga idaosas, kuna seal paikneb elektriliini trass, ja lõunaosas, kuna seal asuvad raiutud alad (kuni 10-aastased noorendikud), mis ei ole liigile potentsiaalselt sobivad kasvukohad.

Püsielupaigas on EELIS-e andmetel leitud III kaitsekategooria taimeliikide laialehise neiuvaiba (*Epipactis helleborine*), sulgja õhiku (*Neckera pennata*) ja hariliku ungrukolla (*Huperzia selago*) kasvukohad. Püsielupaiga moodustamisega tagatakse ühtlasi nende liikide kasvukohtade kaitse.

Püsielupaiga välispiir ja ühtlasi piiranguvööndi piir on piiritletud mööda katastripiiri, liinitrassi serva (arvatud püsielupaigast välja 10 m kaitsevööndi ulatuses liini teljest) ning nendevahelisi mõttelisi sirgeid, mille käänupunktid asuvad katastripiiril, liinitrassi servas ja maastikus. Maastikus asub neli käänupunkti 6 566 657,830 ja 690 638,207; 6 566 618,224 ja 690 659,310; 6 566 563,893 ja 690 569,703 ning 6 566 448,022 ja 690 591,075.

Püsielupaiga kogupindala on 11,68 ha, mis asub 8,8 ha ulatuses riigimaal ja 2,88 ha ulatuses eramaal ning tervikuna piiranguvööndis.

2.4.2.4. Uikala villtulika püsielupaik

Asub Ida-Viru maakonnas Toila vallas Uikala külas ja Jõhvi vallas Kotinuka külas. Uikala KLO9326865 kasvukoht registreeriti esimest korda 2011. aastal (loendati 140 isendit) ja Uikala KLO9321930 kasvukoht 2010. aastal (loendati ligikaudu 2000 isendit). Viimase kinnitatud vaatluse andmetel loendati 2021. aastal Uikala KLO9326865 kasvukohas 496 isendit ja Uikala KLO9321930 kasvukohas 178 isendit. Uikala KLO9347121 ja KLO9347120 kasvukoht registreeriti esimest korda 2022. aastal ning mõlemas kasvukohas on hinnanguliselt ohtralt villtulikaid. Püsielupaika ei ole piiritletud ca 60 m laiust puhverala ümber kasvukoha püsielupaiga idapoolse lahustüki edelaosas, kuna seal on liinitrass, põhjaosas, kuna seal asuvad rohumaad ja pinnastee, läänepoolse lahustüki ida-, lõuna- ja edelaosas, kus paiknevad ulatuslikud lageraielangid ja puuduvad kraavid kasvukohale lähemal kui 25 m, ning lääneosas, kus asub liinitrass. Lisaks ei ole püsielupaika piiritletud ca 60 m laiust puhverala ümber kasvukoha püsielupaiga keskmise lahustüki kirdeosas, kuna seal on asub jäätmaa, ja lõunaosas, kuna seal asub rohumaa ja metsaregistri andmetel lage ala. Selle võrra arvati püsielupaiga keskmise lahustüki lääneosas enam kui 60 m puhvri ulatuses maad püsielupaika, kuna seal asub villtulikale potentsiaalselt sobiv kasvukoht.

Püsielupaigas on EELIS-e andmetel leitud III kaitsekategooria taimeliikide laialehise neiuvaiba (*Epipactis helleborine*), sulgja õhiku (*Neckera pennata*), pruunika pesajuure (*Neottia nidus-avis*), suure käopõlle (*Listera ovata*) ja karulaugu (*Allium ursinum*) kasvukohad. Püsielupaiga moodustamisega tagatakse ühtlasi nende liikide kasvukohtade kaitse. Kirdeosas piirneb püsielupaik Ontika maastikukaitseala ja sealsete villtulika kasvukohtadega. EELIS-e andmetel asuvad kavandatavas püsielupaigas osaliselt järgmised vääriselupaigad: VEP nr. 209724, VEP nr. 209725 ja VEP nr. 211953. Püsielupaiga idapoolne lahustükk piirneb teisel pool teed asuva Uikala lubjakivimaardlaga, mistõttu tuleb kaevandamise lubamise kaalumisel hinnata kavandatud tegevuste mõju ka villtulika kaitseks moodustatava püsielupaigale ja tagada tingimused, mis ei mõjuta negatiivselt püsielupaiga veerežiimi ega muude villtulika kasvukohatingimuste seisundit.

Püsielupaik koosneb kolmest lahustükist. Püsielupaiga välispiir ja ühtlasi sihtkaitsevööndi piir on piiritletud mööda katastripiiri, liinitrassi serva (arvatud püsielupaiga idapoolsest lahustükist välja 35 m kaitsevööndi ulatuses liini teljest ja püsielupaiga läänepoolsest lahustükist 10 m kaitsevööndi ulatuses liini teljest), pinnastee serva ning nendevahelisi mõttelisi sirgeid, mille käänupunktid asuvad katastripiiril, liinitrassi servas, tee servas ja maastikus. Maastikus asub 12 käänupunkti koordinaatidega: 6 591 002,178 ja 693 779,472; 6 590 943,831 ja 693 810,693; 6 590 941,766 ja 694 087,940; 6 591 128,761 ja 694 021,439; 6 590 578,617 ja 694 225,647; 6 590 559,527 ja 694 615,100; 6 590 667,221 ja 695 794,748; 6 591 071,941 ja 695 517,110; 6 591 011,191 ja 695 302,627; 6 590 921,835 ja 695 329,970; 6 590 811,615 ja 695 134,520 ning 6 590 889,423 ja 695 009,873.

Püsielupaiga kogupindala on 53,94 ha, mis 52,53 ha ulatuses riigimaal ja 1,41 ha ulatuses eramaal ning tervikuna sihtkaitsevööndis.

2.5. Kaitsekord

2.5.1. Kaitsekorra kavandamine

Kaitsekord on kooskõlas LKS-iga, villtulika kaitse tegevuskavas esitatud põhimõtetega, 2021. aasta inventuuriga ning kaitse alla võtmise ettepanekuga, mis sisaldas ka ekspertiisi.

Villtulika püsielupaikades kehtestatakse LKS § 14 lõikes 1 ja §-s 30 määratud kaitsekord eelnõukohase määruse erisustega. Kehtivat keskkonnaluba nr KMIN-054 arvestades tsoneeritakse üks püsielupaik (Väike-Pungerja) tervenisti piiranguvööndisse Püsielupaigas kehtestatavate piirangute seadmisel on lähtutud eelkõige villtulika bioloogiast ja liigi kasvukohanõudlusest. Villtulikas kasvab eakates, varjulistes ja niisketes salu-, sooviku- ja laanemetsades, kus teda ohustab peamiselt metsamajanduslik tegevus, niiskustingimuste muutmine (kuivendamine), külastustegevus ja ehitustegevus (sh taristu hooldus, rekonstrueerimine ja rajamine). Seetõttu on sobilik sihtkaitsevööndi režiim, mis võimaldab keelata majandustegevust ja raiet ning reguleerida ehitiste ning maaparandussüsteemide rajamist ja hoiutöid. Kaitsekord peab võimaldama rakendada kaitsekorralduslikke tegevusi (nt kasvukohas valgustingimuste parandamine) villtulika elutingimuste säilitamiseks ja parandamiseks. Kaitse-eeskirjaga kehtestatavad piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagab püsielupaikades leiduvate villtulika kasvukohtade soodsa seisundi ning on proportsionaalne muude huvide suhtes. Kuigi 2021. aasta inventuuris ja tegevuskavas soovitatakse villtulika kaitseks püsielupaika sihtkaitsevööndi kaitsekorraga, on otstarbekas kehtivat keskkonnaluba nr KMIN-054 arvestades tsoneerida Väike-Pungerja villtulika püsielupaik tervenisti piiranguvööndisse. Kui seire käigus selgub, et piiranguvööndi režiim siiski täielikult ei taga liigi säilimist selles elupaigas, siis võetakse täiendavad meetmed.

Väike-Pungerja püsielupaiga kohta lisatakse määрусesse rakendussäte, mis võimaldab enne Väike-Pungerja püsielupaiga kaitse alla võtmist antud keskkonnaloa nr KMIN-054 alusel maa-alust kaevandamist Väike-Pungerja püsielupaiga piiranguvööndis.

Määrusega seatakse kitsendused Eesti Vabariigi põhiseaduse (edaspidi *PS*) §-st 31 tulenevale ettevõtlusvabadusele ja §-st 32 tulenevale omandiõigusele. Keskkonda mõjutava tegevuse õigusliku regulatsiooni aluseks on *PS* §-st 5 tulenev loodusvarade ja loodusressursside kui rahvusliku rikkuse säästva kasutamise põhimõte. Elu- ja looduskeskkonna säästmise ja sellele tekitatud kahju hüvitamise kohustus tuleneb *PS* §-st 53. Tulenevalt *PS* §-dest 5, 32 ja 53 ning keskkonnaseadustiku üldosa seaduse ja looduskaitseseaduse alusel võib omandiõigust piirata. Omandiõiguse põhiollemuse säilimiseks peavad seadusest tulenevad piirangud olema proportsionaalsed ehk piirangu eesmärgi saavutamiseks sobivad, vajalikud ja mõõdukad. Kaitse-eeskirjaga piirangute seadmise eesmärk on alal leiduvate loodusväärtuste (villtulika kasvukohtade) säilimine. Seda eesmärki saab lugeda õiguspäraseks, kuna abinõud, mis soodustavad eesmärgi saavutamist, on õiguslikult sobivad: püsielupaikade moodustamine ning villtulika ja selle elupaiku kahjustavatele tegevustele piirangute seadmine aitab kaasa püsielupaikade eesmärgi täitmisele. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne. Kaitse-eeskirja regulatsiooni eesmärgi täitmiseks ei ole muid vähemalt sama efektiivseid, kuid isikuid vähem koormavaid meetmeid. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt isikutele antud õigusesse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust. Püsielupaikade alale kaitse tagamisega ja tegevustele piirangute seadmisega kaitstavad loodusväärtused säilivad, loodusväärtusi kahjustavate tegevuste elluviimisel need hävivad. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt isikutele antud õigusesse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust. Villtulika kasvukohtade säilimine on oluline eesmärk, mis kaalub üle omandiõigusele ja ettevõtlusele seatavad kitsendused.

Metsamajandus-, kaevandamis- ja kinnisvaraarendusealase ettevõtluse korral on teada risk, et tegevust ei saa võimaldada juhul, kui see kahjustab loodust või elukeskkonda. Ettevõtlusvabadus ei anna isikule õigust nõuda rahvusliku rikkuse ega riigi vara kasutamist oma

ettevõtluse huvides. Omandiõigus ja ettevõtlusvabadus ei ole piiramatud õigused. Kaitse-eeskirjaga alale seatud eesmärk kaalub üles omandiõiguse ja ettevõtlusvabaduse riive. Järgnevates kaitsekorra peatükkides on esitatud kitsenduste kaupa põhjendused, miks need piirangud on vajalikud.

Püsielupaikades ei ole poollooduslikke kooslusi. Seetõttu ei ole vaja kaitse-eeskirjaga lubada poollooduslike koosluste säilitamiseks vajalikke tegevusi. Püsielupaikades ei asu suuremaid veekogusid (sh järved), mereala ega ehitusseadustiku § 92 lõike 1 kohaseid teid, mistõttu pole reguleeritud kalapüüki, veesõidukitega sõitmist ega sõidukiga sõitmist teedel. Ehitusseadustiku § 92 lõike 1 kohaselt on tee inimeste, sõidukite või loomade liikumiseks või liiklemiseks ettenähtud rajatis. Seega käsitletakse teedena vaid rajatisi, sh rajatud pinnasteid. Teedena ei käsitleta sõidukite sõitmise tulemusena tekkinud pinnasteid. Mustanina püsielupaika läbiv tee on alast välja piiritletud, nii et püsielupaik koosneb kahest lahustükist. Auvere püsielupaiga põhjaosas olev tee ja Uikala püsielupaigaga piirnevad teed on püsielupaigast samuti välja piiritletud. Eelnõukohases määruses ei ole reguleeritud ka pilliroo ja adru varumist, kuna püsielupaikades ei leidu adru ega varumiseks sobilikus mahus pilliroogu.

2.5.2. Kaitsekorra üldpõhimõtted

2.5.2.1. Lubatud tegevused

Püsielupaikades kehtivad kaitsekorra üldpõhimõtted on kooskõlas LKS-ga, samas on määruses sätestatud mõningaid leevendavaid erisusi.

Kaitse-eeskirja kohaselt on inimestel lubatud viibida, korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi ning pidada jahti (püsielupaikades, mis kuuluvad jahiseaduse § 3 alusel jahimaade hulka) kõikjal püsielupaiga piires. Eeldatavasti ei viibi nende tegevuste korral püsielupaikades märkimisväärsel hulgal inimesi, mis kahjustaks villtulikat või selle kasvukohti, mistõttu pole põhjendatud nende tegevuste piiramine. Jahipidamise juures ei käsitleta jahipidamisena jahiulukite lisasöötmist, mis on LKS § 14 alusel püsielupaigas ilma loodusobjekti valitseja nõusolekuta keelatud. Teadaolevalt püsielupaikades lisasöötmiskohti ei ole. Kui lisasöötmiskoht rajada villtulika kasvukohta või selle lähedusse, hävivad villtulika taimed suure tallamiskoormuse tõttu ja muutuda võib taimekoosluse liigiline koosseis. Seetõttu ei saa jahiulukite lisasöötmist lubada.

Püsielupaigas on lubatud kuni 20 osalejaga rahvaürituse korraldamine. Rahvaürituste täielikuks keelamiseks ei ole vajadust, kuid kuna väga suure külastuskoormusega kaasneb villtulika taimede tallamine, lubatakse korraldada alla 20 osalejaga rahvaüritusi. Oluline on piirata sellisel üritusel osalejate arvu ja suunata üritus kohta, kus mõju villtulikale oleks minimaalne. Villtulika kaitse seisukohast on kõige parem hoida külastuskoormus võimalikult väike, et vähendada tallamisega kaasnevaid liigseid häiringuid. Selleks et tagada villtulika ja selle elupaikade soodne seisund, tuleb piirata rahvaüritusel osalejate arvu. Piirarv 20 on käsitletav ühe väiksema grupina, mille lubamine püsielupaiga valitseja nõusolekuta ei kahjusta püsielupaiga kaitse-eesmärke. Püsielupaikade aladel (sh Väike-Pungerja püsielupaiga piiranguvööndis) puuduvad teadaolevalt rahvaürituse korraldamiseks ettevalmistatud kohad, matkarajad ja laudteed, mille olemasolu aitaks leevendada rahvaüritusega kaasneva võivat tallamisest tingitud negatiivset mõju, ning neid pole ka põhjendatud rajada. Kui üksikud marjakorjajad ja seenelised ei tekita tallamisega tõenäoliselt kahju, siis suuremate gruppide puhul on oht kahjustada villtulikaid. Lisaks ei ole lubatud Väike-Pungerja püsielupaiga piiranguvööndis rajada rahvaürituste

korraldamiseks ettevalmistatud kohti, seega piiranguvööndi kaitsekorra osas kehtib 20 osalejaga rahvaürituse korraldamise säte rahvaüritusteks ettevalmistamata kohtade puhul.

Püsielupaigas on lubatud jalgrattaga sõitmine radadel. Püsielupaikades teid ei ole (vt täpsemalt punktist 2.5.1) ja neid pole lubatud ka rajada. Väike-Pungerja püsielupaika läbivale sihile on põhikaardil katkendjoonena märgitud rada, mis kasvab kinni. Sõiduki ja maastikusõidukiga sõitmine väljaspool teid on keelatud, välja arvatud järelevalve- ja päästetöödel, püsielupaiga valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel (sh koosluse kujundamine), püsielupaiga valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel ja kaitse-eeskirjaga lubatud tegevusel (sh liinisihi, maaparandussüsteemi kraavide hoiutööd ja teekraavide hooldamine). Muudel juhtudel pole lubatud väljaspool teid sõitmine, kuna see võib kahjustada villtulika taimi ja rikkuda kasvukoha pinnast.

2.5.2.2. Keelatud tegevused

Püsielupaikades on keelatud telkimine ja lõkke tegemine. Püsielupaikades puuduvad ettevalmistatud telkimiskohad ja lõkkeplatsid ning nende rajamine pole põhjendatud, kuna külastajaid pole põhjust suunata püsielupaikadesse liigse tallamise vältimiseks. See vähendab villtulikale kasvukohaks sobiva ala pindala ja suureneva külastuskoormuse tõttu kasvab taimede tallamisoht. Lõket võib erandina teha püsielupaiga valitseja nõusolekul vaid kaitse-eeskirjaga lubatud hooldustööde käigus. Näiteks võib tekkida vajadus liigikaitseliste tööde ja rajatiste hooldamise käigus raiutud võsa põletamiseks. Püsielupaiga valitseja annab täpsustavad tingimused, et tegevusega ei kahjustataks villtulika kasvukohta.

2.5.2.3. Tegevuste kooskõlastamine püsielupaiga valitsejaga

Tegevused, mis on keelatud, kui selleks ei ole püsielupaiga valitseja nõusolekut, on määratud vastavalt looduskaitseseaduse § 14 lõikele 1. Püsielupaiga valitseja nõusolekuta on püsielupaikades keelatud muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teostada maakorraldustoiminguid, kehtestada detailplaneeringut ja üldplaneeringut, lubada ehitada ehitusteatisel kohustusega või ehitusloakohustuslikku ehitist, anda projekteerimistingimusi, anda ehitusluba, rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda veeluba, ehitusluba ega esitada ehitusteatisi ning jahiulukeid lisasöötä.

Püsielupaiga valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab püsielupaiga valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada püsielupaikade kaitse-eesmärkide saavutamist või püsielupaiga seisundit. Kui tegevust ei ole püsielupaiga valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud püsielupaiga valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta püsielupaiga kaitse-eesmärgi saavutamist või püsielupaiga seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärasest ootust sellise tegevuse õiguspärasuse osas.

Praktikas on tingimuste esitamine kõige enam kasutatav võtte, millega välditakse kaitstavatel aladel majandustegevuse kahjustavat mõju. Enamasti ei keelata tegevust, mis on kaitse-eeskirjas lubatud püsielupaiga valitseja nõusolekul, vaid püütakse kaalutlusõiguse kaudu leida lahendusi, kus tegevus loodusväärtusi ei kahjusta, ühitades looduskaitse ja arendushuvid.

2.5.3. Sihtkaitsevöönd

2.5.3.1. Sihtkaitsevööndi eesmärgid

Sihtkaitsevöönd on püsielupaiga maa-ala seal väljakujunenud looduslike koosluste ning seal leiduvate villtulika ja teiste kaitsealuste liikide kasvukohtade soodsa seisundi säilitamiseks. Sihtkaitsevööndis paiknevad villtulika kasvukohad, liigile potentsiaalselt sobilikud metsaalad ning neid ümbritsev veerežiimi muutuste suhtes tundlik ala ulatuses, kus see hõlmab maaparandussüsteemide osi. Villtulika kasvukohtades on metsaraie ja veerežiimi muutused, sh olemasolevate kuivenduskraavide reguleerimata hoiutööd, oluline liigi käekäiku ohustav tegur. Sihtkaitsevööndi kaitsekord võimaldab neid tegevusi efektiivselt reguleerida.

2.5.3.2. Lubatud tegevused sihtkaitsevööndis

Olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööd on lubatud püsielupaiga valitseja nõusolekul, sest kuivendamine on villtulikale ohutegur. Maaparandussüsteem on maaparandusseaduse tähenduses maatulundusmaa viljelusväärtuse suurendamiseks ja keskkonnakaitseks vajalike ehitiste kogum, mis on kinnisasja oluline osa tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 54 lõike 1 tähenduses (maaparandusseaduse § 3 lõige 1). Olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööd lubatakse juhul, kui need ei avalda negatiivset mõju püsielupaigas olevatele villtulika kasvukohtadele ja see on vajalik, kui maaparandussüsteemi hooldamata jätmine tekitaks ulatuslikku kahju väljaspool püsielupaiga piiri asuvatele aladele. Püsielupaiga valitsejale selles küsimuses kaalutusõiguse andmise eesmärk on leida kompromiss maaparandussüsteemi toimimise ja loodusväärtuste kaitse vahel. Hoiutööde lubamisel hindab Keskkonnaamet ühelt poolt tegevuse potentsiaalset mõju ala loodusväärtustele, teisalt kaalub, kas hooldamata jätmine tekitaks kahju väljaspool püsielupaiga asuvatele aladele (näiteks võib põhjustada üleujutusi või soostumist majandusmetsades või põllumajandusmaastikes). Kuivõrd kuivendamine on oluline villtulika kasvukohti mõjutav tegur, on olemasolevate maaparandussüsteemide hooldamise lubamine vaid mõjuvalt põhjendatud erand.

Maa-ameti maaparandussüsteemide avaliku kaardirakenduse andmetel asub Auvere püsielupaik osaliselt TEDRESAARE/TTP-284 NARVA (maaparandussüsteemi kood 1106470010010) ja AVAKINGU/TTP-284 NARVA (1106380010010) maaparandusehitise alal. Mustanina püsielupaik asub osaliselt JÕETAGUSE/TTP-236 SIRGALA (1106650010030) ja KAASIKU/TTP-236 SIRGALA (1106650010050) maaparandusehitise alal ning Uikala püsielupaik osaliselt ASUNDUSE (1106780010050) maaparandusehitiste alal. Väike-Pungerja püsielupaigas ei ole maaparandusehitist registreeritud.

Püsielupaiga valitseja võib lubada kraavide (sh teekraavide) hooldamist, seades hoiutöödele vajaduse korral tingimusi (nt väljakaevatud sette paigutamise asukoht, kas lubatud on vaid sette ja taimse materjali eemaldamine). Villtulikale sobiva maaparandussüsteemi hoiutööna saab käsitleda vaid kraavinõlva võsast puhastamist, vajadusel ka rohttaimestiku niitmist jm voolutakistuste eemaldamist, truubi puhastamist, et vältida üleujutusi püsielupaigas, äärmisel vajadusel ka koprapaisu likvideerimist. Muid hoiutööd on põhjendatud lubada vaid eesvoolude hooldamiseks. Eesvoolu villtulika püsielupaikades ei asu. Töid tuleb võimaluse korral teha külmunud või kuiva pinnasega, kasutades kergetehnikat (madala erisurvega), kuna villtulikas eelistab kasvada parasniisketel või perioodiliselt liigniisketel muldadel ning osa kasvukohti asub soostunud metsas. Rasketehnika lõhub märga ja õrna pinnast, mistõttu tuleb kasutada

tehnikat, mis ei tekita alale pinnasekahjustusi (nt lintidega väikemasinad). Maaparandussüsteemide jm kraavide uuendustöid, laiendamist, süvendamist ja pinnase teisaldamist, mis hävitab kaudselt või otseselt liigi kasvukohta, ei ole võimalik villtulika püsielupaikades lubada.

Püsielupaigas on püsielupaiga valitseja nõusolekul lubatud loodusliku veerežiimi taastamine. Veerežiimi taastamisena käsitletakse siinkohal villtulikale sobivate tingimuste, s.o kuivendamiseelse olukorra taastamist ehk kraavide sulgemist. Veerežiimi muutustel on negatiivne mõju villtulika kasvukohtadele. Veerežiimi muutus kaasneb peamiselt kuivendamisega, aga ka kaevandustegevusega ning pinnase täitmise ja tõstmisega (taristu rajamisel). Kraavide sulgemine on peamisi ja efektiivsemaid meetmeid veerežiimi taastamiseks. Looduslikku veerežiimi ei taastata, kui see võib muuta ümbritseva tulundusmetsa, põllu- või õuema liigniiskeks. Põhikaardile kantud kraavid on Auvere, Uikala ja Mustanina püsielupaigas.

Püsielupaigas on olemasolevate rajatiste hooldustööd lubatud püsielupaiga valitseja nõusolekul. Püsielupaikades hooneid ei ole, kuid Mustanina ja Uikala püsielupaika jääb liinitrass. Samuti jäävad mitmel pool püsielupaikadesse (tee)kraavid, mis ei ole kantud maaparandussüsteemide registrisse ja mis ei ole maaparandussüsteemi osad. Ka nende kraavide hoiutööd on lubatud vaid püsielupaiga valitseja nõusolekul. Kuna püsielupaiga valitseja nõusolekul on lubatud uute tehnovõrgu- või tootmisotstarbeta rajatiste rajamine (kui see ei kahjusta villtulika kasvukohtade seisundit), peab nende edaspidise hooldamise võimaldamine olema samuti lubatud. Rajatiste hooldamisele peab püsielupaiga valitsejal olema võimalik seada tingimusi, et hooldustööde käigus ei kahjustataks villtulika isendite ega kasvukohtade seisundit.

Püsielupaigas on püsielupaiga valitseja nõusolekul lubatud kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalik tegevus ja koosluse kujundamine vastavalt kaitse-eesmärgile. See võib osutuda vajalikuks juhul, kui selgub, et villtulika kasvukoha seisundi parandamiseks on vaja teha töid, näiteks raiuda võsa või muuta majandatud metsi looduslikumaks. Arvestada tuleb, et raidmeid ei tohi ladustada villtulika kasvukohtadesse, sh liigile potentsiaalselt sobivatesse kasvukohtadesse, et vältida raidmete ladustamise tõttu kasvukohtade sobimatuks muutumist. Liigi elutingimuste parandamiseks vajalikud tööd peavad lähtuma liigieksperti soovitustest või liigi kaitse tegevuskavas kavandatust.

Püsielupaiga valitseja saab anda kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajaliku tegevuse või koosluse kujundamise käigus loa ka lõkke tegemiseks. Lõket võib teha püsielupaiga valitseja nõusolekul vaid kaitse-eeskirjaga lubatud hooldustööde käigus. Näiteks võib tekkida vajadus liigikaitseliste tööde ja rajatiste hooldamise käigus raiutud võsa põletamiseks. Püsielupaiga valitseja annab täpsustavad tingimused, et tegevusega ei kahjustataks villtulika kasvukohta.

2.5.3.3. Keelatud tegevused sihtkaitsevööndis

Püsielupaigas on kooskõlas kaitse-eeskirjaga sätestatud erisustega keelatud majandustegevus ja loodusvarade kasutamine, välja arvatud määruse § 5 lubatud majandusliku iseloomuga tegevused. Samuti on keelatud uute ehitiste püstitamine, välja arvatud püsielupaiga valitseja nõusolekul tehnovõrgu- või tootmisotstarbeta rajatise püstitamine püsielupaigas paikneva kinnistu, püsielupaiga või riigikaitse tarbeks.

Vastavalt majandustegevuse seadustiku üldosa seaduse §-le 3 on majandustegevus iga iseseisvalt teostatav, tulu saamise eesmärgiga ja püsiv tegevus, mis ei ole seadusest tulenevalt keelatud. Tegevus, mille suhtes on kehtestatud teatamis- või loakohustus, loetakse samuti majandustegevuseks ka juhul, kui selle eesmärk ei ole tulu saamine. Seega kõik kaitse-eeskirja püsielupaikade kaitsekorra peatükis reguleeritud tegevused, mis on määrusega lubatud või lubatud püsielupaiga valitseja nõusolekul ja mida tehakse tulu saamise eesmärgiga, ning tegevused, mis on lubatud või lubatud püsielupaiga valitseja nõusolekul ja millega kaasneb teatamis- või loakohustus, on püsielupaigas lubatud majandustegevus. Kaitse-eeskirjaga lubatakse püsielupaigas majandustegevust, mis ei kahjusta püsielupaiga kaitse-eesmärki või seisundit.

Uute ehitiste (välja arvatud püsielupaiga valitseja nõusolekul tehnovõrgu- või tootmisotstarbeta rajatise püstitamine püsielupaigas paikneva kinnistu, püsielupaiga või riigikaitse tarbeks), sh maaparandussüsteemi ja selle osade püstitamine on püsielupaigas keelatud, et vältida villtulika kasvukohtade otsest kahjustamist ja hävimist või nende seisundi halvenemist ehitustegevusega kaasneva veerežiimi ja valgustingimuste muutuste tõttu. Hoonete püstitamine koos nende juurde kuuluvate tehnovõrkude ja juurdepääsuteede rajamisega võib eeldada raadamist, kuivendussüsteemide rajamist, reljeefi ja pinnase ümberkujundustöid (näiteks pinnase tõstmist), mis muudab valgus- ja niiskustingimusi ja mõjutab seeläbi negatiivselt villtulika kasvukohtade seisundit. Seetõttu on uute hoonete rajamine keelatud. Uute maaparandussüsteemide rajamine on keelatud, kuna see kuivendab liigi kasvukohti. Erandina võib püsielupaikadesse paigaldada püsielupaiga valitseja nõusolekul tehnovõrgu- ja tootmisotstarbeta rajatise, näiteks maakaablit, truupe, tõkkepuid, kui nende rajamine ei kahjusta villtulika isendeid ega kasvukohta. Külastuse korraldamiseks ettenähtud rajatiste (nt tõkkepuud) püstitamine püsielupaiga tarbeks ja nende hooldamine võib osutuda vajalikuks näiteks siis, kui alal on teadmatusel kahjustatud loodusväärtusi või tuleb ennetada tõenäolisi kahjustamisi. Seetõttu on oluline tagada võimalus kaitsemeetmete rakendamiseks. Tee rajamist ei lubata, kuna see eeldab raadamist ning seeläbi valgus- ja niiskustingimuste muutmist liigi kasvukohas.

2.5.4. Piiranguvöönd

2.5.4.1. Piiranguvööndi eesmärgid

Piiranguvööndisse kuulub Väike-Pungerja püsielupaik seal majandustegevuse osaliseks lubamiseks ja villtulika kasvukoha hoidmiseks. Püsielupaik on arvatud piiranguvööndisse, et võimaldada maa-alust kaevandamist enne püsielupaiga kaitse alla võtmist antud keskkonnaloa nr KMIN-054 alusel.

2.5.4.2. Lubatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on lubatud majandustegevus, arvestades käesoleva määrusega sätestatud erisusi, mis on määratud § 5 lõikes 2, §-des 6, 12 ja 13.

2.5.4.3. Keelatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on keelatud uue maaparandussüsteemi rajamine, uue veekogu rajamine, maavara kaevandamine (va Väike-Pungerja püsielupaigas), puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine, uuendusraie ning biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine (Väike-Pungerja püsielupaika ei jää haritavaid maid ega õuealasid). Lisaks on piiranguvööndis keelatud ehitise, kaasa arvatud ajutise ehitise püstitamine, välja arvatud püsielupaiga valitseja nõusolekul rajatise püstitamine. Peale eeltoodu on piiranguvööndis keelatud puidu kokkuvedu külmumata pinnasel, v.a püsielupaiga valitseja nõusolekul, kui pinnas seda võimaldab. Need piirangud tulenevad otseselt looduskaitseaduse § 31 lõikest 2 ja on suunatud vööndi kaitse-eesmärkide saavutamisele.

Eesti põhikaardil ei ole Väike-Pungerja püsielupaigas ühtki veekogu (tiiki, kraavi ega muud veekogu), seetõttu piiranguvööndis veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmist määrusega ei reguleerita.

Uue maaparandussüsteemi rajamine, uue veekogu rajamine ja maavara kaevandamine on keelatud, kuna nende tegevustega kaasneb oluline mõju veerežiimile, mis on oluline villtulika kasvukohti ohustav tegur. Lisaks võib nimetatud tegevuste elluviimisel olla ohustatud villtulika kasvukoha (sh potentsiaalne) säilimine näiteks metsa raiumise ja kaevamise tõttu. Erandina on lubatud maa-alune kaevandamine enne püsielupaiga kaitse alla võtmist antud keskkonnavalaja nr KMIN-054 alusel loaga määratud mahus, mis on kinnitatud loa välja andmisel 22.12.2021, kusjuures loa kehtivust ei ole võimalik püsielupaiga ulatuses pikendada. Ka maa-alune kaevandamine võib ohustada kasvukohti läbi võimaliku veerežiimi muutuse, kusjuures reeglina on mõjud taimeestikukooslustes pikaajalised ega pruugi kiiresti avalduda. Kehtiva loa alusel teostatava tegevuse mõju tuleb seirata ja täiendavatel aladel püsielupaigas kaevandamist ei saa lubada.

Puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine on keelatud, kuna see suurendab transpiratsiooni ja kuivenduse mõju, lisaks vaesestab looduslikku mitmekesisust ja maastikuilmet ning vähendab villtulikale (potentsiaalselt) sobivate kasvukohtade pindala. Biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine mõjutab looduslikke ökosüsteeme ja elustikku, sh villtulika isendeid ning liigile sobivat taimekoosluse liigilist koosseisu.

Sarnaselt sihtkaitsevööndile on ka piiranguvööndis villtulikale vajaliku veerežiimi ja (potentsiaalsete) kasvukohtade säilitamiseks keelatud uute ehitiste ehitamine. Püsielupaiga valitseja võib lubada uute rajatiste püstitamist, nt maakaabli paigaldamist, kui selle käigus ei kahjustata villtulika kasvukohti ega mõjutata looduslikku veerežiimi.

Puidu kokkuvedu külmumata pinnasel on keelatud, sest piiranguvööndis asuvad parasniisked või perioodiliselt liigniisked mullad on tallamisõrnad. Püsielupaiga valitseja võib puidu kokkuvedu siiski lubada, kui pinnas seda võimaldab, näiteks pikalt kestnud kuivade ilmade puhul. Puidu väljavedu on lubatud, kuna see toimub mööda olemasolevaid teid, kus selle tegevuse negatiivne mõju villtulika kasvukohtadele puudub.

Uuendusraie keelamine on vajalik, et säilitada ka piiranguvööndis villtulikale sobiv puistu. Muudel raietel on koosluse loodusliku tasakaalu ja villtulika kasvukoha säilitamiseks keelatud I rinde täiuse alandamine alla 60% ning noorendikes on keelatud puu- ja põõsarinde liituvuse alandamine alla 60%. Nimetatud piirangud on vajalikud, et säilitada ka piiranguvööndis villtulikale võimalikult soodne kasvukoht. Eeldatavasti tagab I rinde täius ning puu- ja põõsarinde liituvus vähemalt 60% villtulikale piisavalt soodsad kasvu- ning niiskus- ja valgustingimused.

3. Menetluse kirjeldus

Maaomanikele ja kohalikele omavalitsustele saadeti vahemikus 10.–11.01.2023 kaheksa teavituskirja, kusjuures ettepanekute ja vastuväidete esitamiseks anti aega kuni 13. veebruarini 2023. Lisati, et kui vastuväiteid ja ettepanekuid selleks tähtajaks ei esitata, siis arvestab Keskkonnaamet, et vastuväited villtulika püsielupaikade kaitse alla võtmise ja kavandatava kaitsekorra kohta puuduvad.

Kirjaliku ettepaneku esitas Riigimetsa Majandamise Keskus (edaspidi ka *RMK*). RMK tegi ettepaneku muuta püsielupaikade piire nii, et Mustanina püsielupaiga piiriks olev Uudismaa tee (8511040), Auvere püsielupaiga piiriks olevad Saunapaku tee (8511463) ja Metsküla-Härksaare tee (8510701) ning Uikala püsielupaiga piiriks olev Asunduse tee (8020001) jääksid teekatte servast vähemalt 10 m ulatuses püsielupaigast välja. Lisaks tegi RMK ettepaneku Auvere püsielupaigast 5 m ulatuses välja jätta kvartalite NA183 ja NA184; NA183 ja NA192 ning NA191 ja NA192 vahelised kraavid. Alternatiivina piirimuudatuse ettepanekutele tegi RMK ettepaneku lubada nimetatud asukohtades tee- ja kraavihooldust püsielupaiga valitseja nõusolekuta.

Ettepanekut ei arvestatud, kuna lähtuvalt villtulika kasvukoha nõudlusest ei ole põhjendatud kavandatavate Mustanina, Auvere ja Uikala villtulika püsielupaiga piiride ega kaitsekorra muutmine. Keskkonnaamet selgitas, et veerežiimi muutuste (kuivendamine) tagajärjel muutub kasvukoht liigile ebasobivamaks: muutub puu-, põõsa- ja rohurinde liigiline koosseis ja struktuur, väheneb häilulisus ja suureneb konkurentne surve. Seega on vajalik, et kraavid (sh teekraavid) oleksid püsielupaika arvatud, kuna siis on võimalik reguleerida tee- ja kraavihoiutöid nii, et säiliks liigile sobiv veerežiim kasvukohas ning püsielupaiga valitsejalt nõusoleku küsimise kohustus võimaldab seada vajaduse korral tööde tegemiseks tingimusi.

Rohkem ettepanekuid ega vastuväiteid ei esitatud.

18.04.2023 teavitati maaomanikke, kohalikku omavalitsust ja keskkonnaloa omanikku eelnõu muutmise kavandatava Väike-Pungerja villtulika püsielupaiga osas. Väike-Pungerja villtulika püsielupaiga maa-ala on kavandatud piiranguvööndisse, et võimaldada alal allmaakaevandamist vastavalt kehtivale keskkonnaloale nr KMIN-054. Keskkonnaloa omanikule anti võimalus esitada vastuväiteid kuni 2. maini 2023 ning lisati, et kui vastuväiteid ja ettepanekuid selleks tähtajaks ei esitata, siis arvestab Keskkonnaamet, et vastuväited villtulika püsielupaikade kaitse alla võtmise ja kavandatava kaitsekorra kohta puuduvad. Ettepanekuid ega vastuväiteid ei esitatud.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Määrus ei ole seotud EL õigusega.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale. Määruse rakendamine aitab säilitada I kaitsekategooriasse kuuluva villtulika ning tema kasvukohtade soodsat seisundit, mille kaudu

säilib looduskeskonna mitmekesisus. Looduskeskonna mitmekesisus tagab omakorda hea ja mitmekesise elukeskkonna säilimise inimestele.

Looduskaitsepiirangute kehtestamisel lähtutakse loodusväärtustest ja nende asukohast. Planeeringud tuleb viia kooskõlla kehtestatud õigusaktidega. Seega mõjutab määrase kehtestamine ka kehtestatud planeeringuid. Teadaolevalt vastuolusid kehtivate planeeringutega ei ole, mistõttu oluline mõju selles küsimuses puudub. Eelnõu avalikustamise käigus saadetakse kohalikele omavalitsustele ja maaomanikele arvamuse avaldamiseks eelnõu materjalid.

Kavandatavate uute püsielupaikade kogupindala on 146,21 ha, sellest 134,53 ha sihtkaitsevööndis ja 11,68 ha piiranguvööndis. Pindalaliselt moodustab villtulika püsielupaikade sihtkaitsevöönditest eraomand 1,52 ha ja riigiomand 133,01 ha. Piiranguvööndisse jäävast alast on 2,88 ha eraomandis ja 8,8 ha riigiomandis. Maamaksuseaduse § 4 lõike 1 punkti 1¹ kohaselt püsielupaikade sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta ja § 4 lõike 2 kohaselt looduskaitseaduse §-s 31 sätestatud piiranguvööndi maalt makstakse maamaksu 50% maamaksumäärast. Maamaksu tulu väheneb kokku hinnanguliselt **331 eurot aastas** (Narva-Jõesuu linnal 209 eurot, Alutaguse vallas 15 eurot, Toila vallas 96 eurot ja Jõhvi vallas 12 eurot).

Vastavalt LKS § 20 lõikele 1 võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, kinnisasja väärtusele vastava tasu eest. Vastavalt Vabariigi Valitsuse 8. juuli 2004. a määruse nr 242 „Kaitstavat loodusobjekti sisaldava kinnisasja riigi poolt omandamise ja ettepanekute menetlemise kord ning kriteeriumid, mille alusel loetakse ala kaitsekord kinnisasja sihtotstarbelist kasutamist oluliselt piiravaks, ning kinnisasja väärtuse määramise kord ja alused” § 3¹ lõikele 2 piirab püsielupaiga sihtkaitsevööndi kaitsekord kinnisasja sihtotstarbelist kasutamist oluliselt ja lõige 3 punktile 1 püsielupaiga piiranguvööndis ei piira kaitsekord kinnisasja sihtotstarbelist kasutamist oluliselt, välja arvatud juhul, kui kinnisasi on valdavas ulatuses maatulundusmaa sihtotstarbega metsamaa, millel kasvava metsa vanuseline struktuur on valdavalt kategoorias „valmiv” või „küps” ja kaitsekord keelab täielikult uuendusraie. Kavandatavatesse püsielupaikade sihtkaitsevöönditesse ja piiranguvööndisse jääb 4,4 ha eramaid, mille sihtotstarbeline kasutamine võib kaitsekorra tõttu olla oluliselt piiratud ja need võivad kinnisasja omaniku vastava ettepaneku korral kuuluda riigi poolt omandamisele. Maa-ameti 2022. aasta tehingute alusel maatulundusmaa keskmise hinna põhjal arvutatud maa eeldatava omandamise hind, arvestades sihtkaitsevööndite pindala, on Narva-Jõesuu linnas 615 eurot (5513,5 eurot/ha), Alutaguse vallas 17 412 eurot (6037,1 eurot/ha) ja Toila vallas 10 142 eurot (7213,9 eurot/ha). Villtulika kavandatavates püsielupaikades asuvate eraomandis olevate katastriüksuste riigile omandamise maksumus on hinnanguliselt kuni **28 170 eurot**.

Ettepaneku kohaselt tsoneeritakse riigimetsa püsielupaiga sihtkaitsevööndisse küpset ja valmivat metsa teadaolevalt 102,36 ha. Piiranguvööndisse tsoneeritakse 8,8 ha metsa, mille kohta ei ole takseerandmeid. Riigimetsa Majandamise Keskuse arvutuste kohaselt jääb majandusmetsa range kaitse alla võtmisel riigil metsa majandamata jätmisel saamata tulu keskmiselt 128 eurot hektari kohta aastas. Arvestades Riigimetsa Majandamise Keskuse poolt metskondadele koostatud pikaajalistes metsa majandamise kavades esitatud infot, väheneb küpse ja valmiva metsa puidukasutuse tulu range kaitsega ehk sihtkaitsevööndisse tsoneeritava villtulika püsielupaikade alal kokku hinnanguliselt umbes **13 102 eurot** aastas. Keskkonnaagentuuri uuringu kohaselt jääb keskmiselt 40% raieküpsedel aladel väljastatud metsateatistest realiseerimata muudel põhjustel (ebasoodsad ilmastikuolud, puiduturu olukord jne).

Maaeluministri 23. detsembri 2022. a määruse nr 78 „Perioodi 2023–2027 Natura 2000 erametsades elurikkuse soodustamise toetus” alusel hüvitatakse erametsaomanikele väljaspool Natura 2000 alasid asuvates püsielupaikades erametsamaal looduskaitsete piirangute järgimist. Ettepaneku kohaselt on eramaid püsielupaiga sihtkaitsevööndis 1,52 ha (tervikuna metsamaa) ja piiranguvööndisse 2,88 ha, kuhu on võimalik erametsamaa toetusi taotleda. Siin on arvesse võetud sihtkaitsevööndi pindala kogu ulatuses ja välja pole jäetud katastriüksusi, kus metsamaa pindala on alla 0,3 ha (kui neid on), seega võib tegelikkuses toetusõigusliku maa pindala olla arvutatust veidi erinev. Riigi kulutused suurenevad eramaade arvamisel püsielupaiga sihtkaitsevöönditesse 134 euro võrra hektari kohta aastas ehk ligikaudu **204 eurot** aastas ning eramaade arvamisel püsielupaiga piiranguvööndisse kuni 60 euro võrra hektari kohta aastas ehk kuni **173 eurot** aastas.

Eramaadel saamata jääva puidutulu arvutamise aluseks on võetud Natura 2000 metsaalade metsaressursi keskmine väärtus, mille alusel arvutati keskmine eeldatav aastane tootlus. Selle järgi on saamata jääv puidutulu sihtkaitsevööndis 134 eurot/ha ja piiranguvööndis 72 eurot/ha aastas. Käesoleva määrusega tsoneeritakse erametsa seni kaitseta metsa 1,52 ha sihtkaitsevööndisse ja 2,88 ha piiranguvööndisse, seega on saamata jääva puidutulu hinnanguline väärtus eramaal sihtkaitsevööndis **204 eurot** aastas ja piiranguvööndis **207 eurot** aastas.

SMI 2020 aruande¹¹ järgi on Eesti keskmine metsa tagavara 203 tm/ha. Eesti Metsa- ja Puidutööstuse Liidu tellimusel Ernst & Young Baltic AS tehtud metsa- ja puidusektori sotsiaalmajandusliku mõju analüüsi¹² kohaselt oli 2019. aastal ühe kuupmeetri puidu töötlemisel metsa- ja puidutööstuse poolt (metsamajandus, puidu töötlemine ja mööblitootmine) loodav lisandväärtus 193,3 eurot. Selle sees on ka metsaomanike saamata jääv puidutulu (esitatud eespool). Sama uuringu järgi on ühe kuupmeetri puidu raiest laekuv otsene ja kaudne maksutulu 95 eurot raietsükli kohta. Kui metsa keskmine tagavara oleks 203 tm/ha, jääks eeltoodud hinnangu järgi muudatuste tulemusel otsest ja kaudset maksutulu täiendavalt laekumata lühiperspektiivis hinnanguliselt 2,8 miljonit eurot ning metsa- ja puidutööstuse poolt lisandväärtus loomata 5,7 miljoni euro ulatuses. Arvestades pikaajalist mõju majandusele ehk ka järgmist raietsükli (metsa raietsüklik on arvestatud keskmiselt 80 aastat), väheneb maksutulu aastas ca 35 000 euro ulatuses ja lisandväärtus ca 71 000 eurot. Arvestades aastast inflatsiooni 2%, jääb riigil saamata tulusid ca 9,5 miljonit eurot ja kogulisandväärtust loomata ca 19,4 miljoni euro väärtuses. Eeldusel, et selle muudatuse tõttu sektoris loodav lisandväärtus arvestuslikult väheneb, võib see mõjutada kuni ca 2 töökohta metsa- ja puidutöötlemise sektoris. Arvutuse eelduseks on teoreetiline võimalus, et praegu kaitse all mitteolev ressurss võetaks kohe kasutusse, mis saaks eri piirangute tõttu praktikas realiseeruda vaid piiratud ulatuses (takistused metsaseaduses, (§ 55 liigikaitse sätted) looduskaitseaduses, ilmastikus, turuhinnas ja omaniku tahtes).

Ökosüsteemide hüvedest on villtulika püsielupaigad väga oluline kliimaregulatsiooni seisukohalt ehk mullasüsinikuvaru ja maapealsesse biomassi seotud süsiniku varu osas. ELME projekti¹³ käigus koostatud süsinikuvaru kaardikihtide alusel on ala erinevate koosluste

¹¹ <https://keskkonnaportaal.ee/et/teemad/smi>

¹² https://empl.ee/wp-content/uploads/2022/02/EY_metsasektor_uuring_2021.pdf

¹³ Helm, A., Kull, A., Veromann, E., Remm, L., Villoslada, M., Kikas, T., Aosaar, J., Tullus, T., Prangel, E., Linder, M., Otsus, M., Külm, S., Sepp, K., 2020 (täiend 2021). Metsa-, soo-, niidu- ja põllumajanduslike ökosüsteemide seisundi ning ökosüsteemiteenuste baastasemete üleriigilise hindamise ja kaardistamise lõpparuanne. ELME projekt. Tellija: Keskkonnaagentuur (riigihange nr 198846).

hinnanguline summaarne süsinikuvaru 137 364 t, sh gleimuldades 112 711 t. Looduse hüvede väärtuse hinnastamisel laialdaselt kasutatava süsinikukaubanduse süsteemi (ETS – Emissions Trading System) hetkehinda (05.01.2023 82 eurot/t) arvestades oleks see rahalises vääringus ligi 11 miljonit eurot. Villtulika püsielupaigad on seejuures süsiniku sidujad pikaajaliselt: hinnanguliselt seotakse ainuüksi turbasse tuhandeteks aastateks 0,2–0,3 t süsinikku hektari kohta aastas. Villtulika püsielupaikade gleimuldade pindala (120,96 ha) arvestades seotakse süsinikku vähemalt 24–36 t/a, kuid seda eeldusel, et ala säilib sihtkaitsevööndi režiimi abil looduslikuna ja kuivendamata. Seega on ala looduslikus seisundis märgalana ehk olulise süsiniku sidujana säilitamine väga oluline olukorras, kus riigil on kohustus kasvuhoonegaaside emissiooni oluliselt vähendada ja süsiniku sidumist suurendada. Seejuures on oluline rõhutada looduslike tingimuste säilitamise ja parandamise olulisust, mille tagab ainult sihtkaitsevööndi režiim. Potentsiaalne maakasutuse muutus (nt metsanduslik kuivendus) tooks kaasa lühiajalise süsinikusidumise kasvu puidus, aga summaarse süsinikuvaru kahanemise turba/mulla arvelt 1–3 t/ha aastas ja veel intensiivsema kuivenduse/turbavälja korral 4–6 t C ha/a kadu.

Püsielupaiga moodustamise ja valitsemisega seotud kulutused kavandatakse Kliimaministeeriumi valitsemisala eelarves.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused, mis on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

Keskkonnaseadustiku üldosa seaduse kohaselt on ka keskkonnaorganisatsioonidel õigus esitada kaebus kohtusse. Keskkonnaasjades kohtusse pöördumist reguleerib keskkonnaseadustiku üldosa seadus (§-d 30 ja 31), mille kohaselt eeldatakse keskkonnaorganisatsioonide õiguste rikkumist või põhjendatud huvi, kui keskkonnaorganisatsioon vastab teatud kriteeriumidele (§ 31) ja kaebuse ese on seotud keskkonnaorganisatsiooni senise tegevuse või tegevusvaldkonnaga (§ 30 lg 2).

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu kooskõlastati teiste ministeeriumitega eelnõude infosüsteemi (EIS) kaudu. Maaeluministeerium kooskõlastas eelnõu märkusega täpsustada seletuskirjas maaparandussüsteemide hoiutöid käsitlevad terminid, millega arvestati ja korrigeeriti

seletuskirja. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium, Justiitsministeerium, Kultuuriministeerium, Kaitseministeerium ja Siseministeerium koostööst eelnõu märkusteta. Rahandusministeerium, Sotsiaalministeerium ja Välisministeerium koostööst eelnõu vaikimisi.